

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНЕ І ПСИХОЛОГО-ПСИХІАТРИЧНЕ СУПРОВОДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВИХ ЗАХОДІВ ВНУТРІШНЬОЇ РОЗВІДКИ. ПОВІДОМЛЕННЯ ДРУГЕ: ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

²Галдецька І.Д., ²Золотарьова О.А., ⁴Крупська О.О.,
¹Сергієнко А.В., ³Сергієнко Т.А., ¹Трінька І.С.

¹Українська військово-медична академія

²Міністерство внутрішніх справ України

³Департамент контррозвідки СБ України

⁴Військово-медичне управління СБ України

Резюме. Стаття є логічним продовженням попередніх публікацій стосовно особливості діяльності негласного оперативного складу внутрішньої розвідки. Розглядається один з провідних і найскладніших напрямків інформаційно-пошукових заходів - набуття джерел інформації. Оцінюється роль і місце у цих заходах психофізіологічного і психолого-психіатричного супроводження.

Ключові слова: внутрішня розвідка, негласний апарат, довірений помічник, інформаційно-пошукові заходи, оперативно-розшукові заходи, надійність персоналу, ефективність діяльності, психофізіологічне супроводження, оперативна психологія, спеціальна психофізіологія, джерела інформації.

Вступ. У цій статті розглядаються подальші актуальні питання інформаційно-пошукової роботи внутрішньої розвідки, а саме – набуття конфідентних джерел інформації за допомогою знань з психофізіології, оперативної психології, психодіагностичного і психофармакологічного розділів психіатрії тощо.

Важлива роль психолого-психіатричних знань для ефективного здійснення оперативно-розшукових заходів у боротьбі із злочинністю визнана давно і навіть не обговорюється. Дискусії, головним чином, стосуються суб'єкту оперативно-психологічних заходів. Чи то має бути оперативний працівник, чи то спеціаліст з психології, чи то лікар-психіатр або психофізіолог? Істина, як відомо – посередині. Практика показала, що оперативні працівники давно намагаються набутти певних психолого-психіатричних знань, а в складних випадках залучають до роботи психологів або психіатрів, законодавчо це не закріплено, залежить від регіональних традицій і міжособистісних стосунків [1, 13, 15, 16, 22]. Все на користь справи. Проте і психіатрам, і психологам, і психофізіологам, незалежно від місця їх навчання, бракує знань з основ інформаційно-пошукової роботи, специфіки взаємин офіцерів-кураторів, зокрема, з джерелами оперативної інформації. Вважаємо доцільним ліквідувати цей пробіл статтею, що пропонується.

Мета. Вивчити психолого-психіатричні особливості роботи вербувальників і агентурників, а також професійно важливі особистісні якості цієї категорії офіцерів-розвідників. Розкрити психолого-психіатричні

особливості конфідентних помічників, а також їхні важливі особистісні якості. Запропонувати методи дистанційної психодіагностики тощо.

Матеріали і методи. Для вирішення визначених у дослідженні задач були використані наступні методи: клініко-психопатологічний, епідеміологічний, катамнестичний, вивчення медико-соціальних показників, статистичний. Дослідження виконувалось згідно з: Державною комплексною програмою “Профілактика злочинності на 2001 – 2005 рр.”, затвердженою Указом Президента України від 25 грудня 2000 р. № 1376; “Комплексною програмою психопрофілактичної роботи в органах внутрішніх справ України”, затвердженою наказом МВС України від 5 квітня 2002 р. № 334; “Планом наукових досліджень та розробок з удосконалення діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ на 2002 - 2005 рр.”, затвердженим наказом МВС України від 30 червня 2002 р. № 635 (Додаток 3, пп. 10, 16, 17 і 23); планом НД і ДКР Національної академії внутрішніх справ України на 2001 р.: “Психопрофілактична і психоінформаційна підтримка оптимальної діяльності здорової людини в екстремальних умовах” (Розділ I, п. 30); “Психопрофілактична робота серед особового складу органів та військ МВС” (Розділ 2, п. 66); планом НД і ДКР Національної академії внутрішніх справ України на 2003 р.: “Оперативно-бойова психічна травма: психопрофілактичний і психофізіологічний аспекти” (Розділ II, п. 1); планом НД і ДКР Національної академії внутрішніх справ України на 2004 р.: “Психопрофілактичне і психофізіологічне забезпечення особового складу підрозділів кримінального пошуку (розвідки) МВС” (п. 118); технічним завданням НТР “Розробка системи професійного психофізіологічного відбору спеціалістів, які виконують роботи підвищеної небезпеки” (1999 – 2003 рр., № державної реєстрації 0100U003177); планом НД і ДКР Національної академії внутрішніх справ України за темою “Психопрофілактична робота в органах внутрішніх справ України” (№ державної реєстрації 0198U002619).

Етапи набуття джерел інформації. Знання з оперативної психології і спеціальної психофізіології дозволяють ефективно набувати конфідентні джерела інформації. Цьому присвячена низка наукових праць практичних оперативних працівників, психіатрів і оперативних психологів. Останніми роками нами активно використовуються, також, можливості психофізіології, зокрема, спеціальної. Набуття конфідентних джерел інформації це вербування. Процес складний і тривалий. Здійснюється або одним офіцером-розвідником або групою поетапно: один знайомиться, другий вивчає кандидата на вербування (об’єкт вербувальної розробки – ОВР), третій домовляється про співробітництво, четвертий працює з завербованою особою. Добір інформаторів – делікатний момент діяльності будь-якої спеціальної служби. Помилка в обранні може обернутися як драмою для людини, яка погодилась на таємне співробітництво, так і провалом ретельно спланованого розвідувального (контррозвідувального) заходу. Процес вербування довіреного помічника (ДП) складається з наступних етапів: 1. Виявлення кандидата. 2. Вивчення його здібностей і мотивації. 3. Первинний контакт. 4. Період встановлення довіри. 5. Залучення ДП до співробітництва. 6. Закріплення оперативного контакту з ДП.

7. Перевірка ДП. 8. Навчання ДП. 9. Керування діяльністю ДП. 10. Завершення контакту у разі непридатності для подальшого використання[1; 9; 13].

1. Виявлення кандидатів. Вербувальна вразливість людини не повинна бути основним критерієм залучення до оперативного співробітництва. Доцільність довірчого співробітництва визначається, насамперед, реальною можливістю ДП мати доступ до інформації, яка становить оперативний інтерес, а також його надійністю як партнера через його морально-етичні якості – тобто оперативні можливості ДП. Високий соціальний статус ДП також не завжди є обов'язковим. По-перше – такий ДП потребує й відповідної фінансової компенсації без гарантії успіху. По-друге, найближче оточення об'єкту нашої оперативної зацікавленості – обслуга, секретарі тощо, знають часом більше і коштують значно менше. Спочатку до співробітництва може залучатися наводчик, який має тісні стосунки (ділові, родинні тощо) з джерелом інформації. За його допомогою визначається коло людей, які становлять оперативний інтерес і вивчається кожна особа.

2. Оцінка здібностей і мотивації. Перед залученням певної особи до довірчої співпраці необхідно заздалегідь скласти його психологічний портрет, вивчити біографічні дані ОВР. Така інформація збирається шляхом зашифрованого опитування від сторонніх джерел за місцем проживання і роботи. Акцентується увага щодо службової і позаслужбової поведінки ОВР, наявності алкогольної або наркотичної залежності, ставлення до грошей, азартних ігор, сексуальної орієнтації, релігійних і політичних переконань, прихованих пороків, психічних відхилень і т.д. Зібрана фактура обов'язково перевіряється тому, що може бути попередньо залегендована самим ОВР. Важливо відповісти на запитання – за якими мотивами ОВР іде на вербування і негласну співпрацю – тобто проаналізувати мотивуюче середовище. Кращою вербувальною базою є особи віком 35 – 45 років. Саме в цей період підводяться перші підсумки успішності/неуспішності життя. Якщо не склалися сімейні стосунки і службова кар'єра – саме в цьому віці людина намагається виправити становище. Це може змусити зайнятися пошуком нових, незвичних засобів самореалізації, у тому числі у вигляді негласної співпраці зі спеціальними службами. Особлива увага приділяється самовпевненим особам, пихатим, зневажливим, які вважають себе невизнаними талантами і виключними особистостями, яких обділила, на їх думку, фортуна. Характерною рисою таких людей є самозакоханість і егоцентризм. Вони впевнені, що їм уготована особлива роль у житті. Прагнуть успіху і визнання за будь-що. Паралельно їм притаманне почуття помсти конкретним особам. Вербувально найбільш уразливі особи з «подвійною» мораллю. Особливо у сімейних взаєминах. За досвідом КДБ СРСР найбільшу групу ДП складали особи, які негласно співпрацювали через ідейні переконання, далі – група, завербована на компрометуючих матеріалах, третя (найменша і найненадійніша) – платні агенти. Проте, ідейні джерела також не можна ідеалізувати. Вони вважають себе добровольцями, тобто вільними від будь-яких зобов'язань і через це у будь-яку мить здатні скасувати таємне співробітництво. Іноді так звані «ідейні» мотиви – звичайна схильність людини к інтригам і доносам або прагнення помсти. Платний інформатор може стати подвійним агентом і постійно

побожується шантажу з боку секретного роботодавця. Більшість експертів з агентурної роботи радять підходити до ОВР комплексно. Якщо немає можливості отримати цінну інформацію безкоштовно, треба домовитися про ціну і рішуче заплатити. Не можна покупати інформацію і людину теоретично! Наразі, розв'язати матеріальні проблеми людини – найкращий спосіб для початку товариських, довірчих взаємин. Гроші дають делікатно, не принижуючі гідність, а найкраще оплатити лікування, навчання дітей, туристичну подорож, фінансування підприємницької діяльності. Можна організувати банкет з нагоди значущої дати. Більшість людей цінують знаки уваги до себе, а не коштовність подарунку.

3. Первинний контакт. За розробленим планом організується «випадкове» знайомство, на якому починається вивчення ОВР, його ідеологічна обробка і зондаж стосовно основи для вербування. На першій зустрічі вербувальна пропозиція не проводиться. Основна мета – встановлення особистого контакту для подальшого вивчення і розробки. Декількома запитаннями, відповідь на які відома, перевіряється щирість і відвертість ОВР. Розроблено чимало прийомів отримання інформації. Від запитання «в лоб» без легендування чи елементарної етики, до прихованих, коли ОВР і не здогадується, що проводиться розвідувальне опитування. З психолого-психіатричного арсеналу використовуються проєктивні методики. Коли пропонується нейтральна тема і запитується особисте ставлення до неї. Особисте «Я» ОВР мимоволі переноситься на тему і фабулу обговорення, проговорюється особиста інформація. Алгоритм дослідження ОВР за допомогою проєктивних методик такий: а) пропонується ОВР обговорити будь яку нейтральну тему; б) застосовують стимулюючу комунікацію; в) розшифровується і аналізується отримана інформація. Наприклад, в бесідах про стан здоров'я з'ясовуються подробиці біографії, слабкі риси характеру, коло спілкування, стосунки, службові перспективи. Інформативними є теми з обговорення фільмів, літературних творів. Розкривається загальна культура ОВР, світогляд, життєві принципи. Семантичний аналіз отриманих даних порівнюється з візуальними даними жестикуляції і міміки, емоційного відгуку, що дозволяє комплексно оцінювати ОВР. Дрібниць тут немає. Треба пам'ятати, що ОВР може бути підставленим, а «випадкова» зустріч – це спроби ворожої сторони затягнути офіцера-розвідника у власну оперативну гру з метою, наприклад, дезінформації. Важливим інформаційним методом для складання психологічного портрету ОВР є відвідування і огляд його робочого місця і помешкання. Людина завжди намагається влаштувати оточення і довілля згідно власним смакам. Ці переваги у смаках і треба діагностувати. В агентурній роботі успішно застосовується кольоровий тест Люшера. Будь-яка життєдіяльність супроводжується певним емоційним станом отже й відповідною кольоровою перевагою, наприклад в одязі. Особливо у жінок. Так діагностується емоційний стан людини у конкретний відрізок часу. Тест Люшера є невербальним, універсальним для будь-якої країни, проте деяка національно-культуральна специфіка існує. Корисним в інформаційному плані є вивчення малюнків, зроблених ОВР. Такий аналіз краще проводити разом з психіатрами. На малюнках людина підсвідомо видає значущу інформацію.

Після зазначеної селекції і відсіву інших кандидатів, формуються група резерву для подальшої розробки. На даному етапі у групі кандидатів залишаються люди, яким властиві такі риси: зваженість, уникання зайвої публічності, оптимізм, сталість переконань, навіть якщо вони не співпадають з переконаннями вербувальника, пунктуальність, щирість, відвертість, відсутність бравати через контакти із спеціальною службою, розсудливість, стриманість, товариськість, спроможність встановлювати довірчі стосунки у будь-яких соціальних колах і верствах населення, уміння очікувати тощо. Визначальними рисами професійної непридатності ДП є: багата уява, намагання самому коментувати і аналізувати оперативний стан, замість ретельного збирання фактажу, зарозумілість, пихатість, зверхність, нещирість тощо. Наказ Голови КДБ СРСР від 04.07.83 р. № 00140 «Положення про агентурний апарат і довірених осіб органів державної безпеки» свідчив про це так (мовою оригіналу): «Агент должен быть дисциплинирован в выполнении заданий и указаний оперработника, следоватъ выработанной ему линии поведения, в то же время проявляют находчивость, инициативу, уметь действовать самостоятельно. Агенту независимо от основы вербовки должны быть присущи честность, верность обязательствам, данным органам КГБ. Необходимо своевременно пресекать любые возможные попытки агента использовать связь с органами КГБ в корыстных, тем более в преступных, целях, для подстрекательства людей к совершению уголовно наказуемых действий». Ідеальні інформатори за цим еталоном зустрічаються рідко. Повсякденно треба пам'ятати, що ДП, насамперед, живі люди з певними вадами і особливостями і згода їхнього таємного співробітництва не завжди вмотивована благородними чинниками. Існує й особлива категорія інформаторів – безпосередньо з кримінального середовища. Проте, інформація від них найцінніша, бо іде з першоджерел кримінального світу, від виконавців тяжких злочинів. Такі інформатори прямо демонструють свою ворожість і ненависть до офіцера-розвідника. Завжди є ризик розпави з їхнього боку. Певний прошарок інформаційного середовища становлять корисливі люди, закомплексовані, неповноцінні, психічно хворі або диваки, які випадково потрапили у коло зору спеціальної служби через свої, також випадкові, оперативні можливості. Наявність знань диференційної психіатрії в офіцера-розвідника або участь психіатра в заходах у подібних випадках важко переоцінити [1-9; 13, 15, 16].

4. Створення довірчих взаємин. Після досконалого вивчення кандидата можна підібрати до нього ключі. А для цього необхідно обережно позбавити ОВР маски, яку завжди носить будь-яка людина з метою позитивного враження на оточення. Це процес делікатний. Не треба задавати безцеремонних запитань. «лізти в душу». Краще намацати точки дотику, спільні інтереси, захоплення тощо. Одночасно виявляються слабкі місця – саме через них і здійснюватиметься вплив на ОВР. В агентурній роботі є дві спеціалізації: *вербувальник і агентурист*. Їх діяльність тотожна лише на зверхній погляд. Вербувальнику, окрім загальних рис агентурного працівника, притаманна ще певна агресивність у стосунках, він має переконати віз-а-ві у правильності його вибору встановити негласні стосунки зі спеціальною службою. Агентурист веде

особу, яка вже відбулася у якості ДПС силами вербувальника. Проте обидва спеціалісти мають певну підготовку з психіатрії, оперативної психології і психофізіології. Починається вербування з першого погляду. Якщо вербувальник не витримав погляду ОВР – вербування не проводиться, все марно. Треба пам'ятати що щира посмішка, доброзичливе ставлення до людей з боку розвідника завжди викликають відповідне позитивне ставлення щодо нього з боку оточення, включаючи й ОВР. Таке поняття як емпатія дуже важливе в агентурній роботі, особливо стосовно жінок. Якщо розвідник не сподобався жінці, вона з ним працювати не буде. Кожну людину насамперед хвилюють власні проблеми і бракує благодатного слухача. Треба навчитися бути таким благодатним слухачем. Бесіда здійснюється у вигляді обміну думками. Одна з важливих тез психолінгвістики: обидва партнери співбесіди (і той, хто говорить, і той, хто слухає є активними і рівноправними членами спілкування. Уважний слухач (офіцер-розвідник) своїми реакціями може коригувати поведінку того, хто говорить (джерело). Це дозволяє офіцеру прогнозувати ситуацію – прогноз це операція мислення з прийняттям рішення на основі отриманої інформації. Ставлення до ОВР – підкреслено чемне, навіть, якщо він на це не заслуговує. Якщо інформація не становить оперативного інтересу, все одно – треба подякувати і обережно змінити тему розмови на більш цікаву в оперативному сенсі. Відверта демонстрація релігійних або расових забобонів з боку розвідника – забороняється. Кожний вербувальник і агентурист назовні – переконаний «інтернаціоналіст».

5. Залучення до співробітництва ОВР. Залучення до співробітництва – тонка справа. Тиснути на кандидата не можна, навіть, якщо він на це заслуговує. Краще дочекатися відповідного емоційного стану. Хоча є засоби залучення і під тиском за допомогою компромату, під загрозою засудження або натяком на можливість втрати певного соціального статусу в кримінальному оточенні. Проте така співпраця не тривала. Але для роботи по конкретній справі на певний термін – цілком придатна. Треба пам'ятати, що людина з міцною нервовою системою, яку зламали на компроматі, прагне реваншу і ризикне в будь-який момент помститися[12]. Людина із слабкою нервовою системою – перебуває у групі ризику на суїцид. Треба чітко визначитися, які саме дії ОВР безумовно є компрометуючими на погляд оточення кандидата. Вербувальник – це майстер діалогу, полеміст і оратор. Існує ефект доступності. Він має три аспекти: технічний, емоційний і смисловий. *Технічний* – правильна мова, вірний наголос, чітке промовляння без слів-паразитів тощо. *Емоційний* – наявність і переважання активних дієслів. Вимовляння має бути експресивним із живою жестикуляцією і мімікою. *Смисловий* – фраза має складатися з 10-13 слів тоді вона гарно сприймається. Фраза, збільшена понад 25 слів, практично не сприймається. На тренуваннях рекомендується користуватися словниками синонімів Основні моменти проведення вербувальної бесіди: 1. В процесі бесіди необхідно установити з ОВР тісний психологічний контакт. Треба постійно контролювати його реакції на зміну бесіди, враховувати і діагностувати мікрорухи, міміку, жести, зміни тембру голосу, кольору обличчя тощо. Це необхідно для контролю поведінки ОВР і для корекції власної поведінки. 2. Триматися треба, демонструючи тверді переконання у власній

правоті. 3. Погляд спрямований вбік ОВР. Жодним чином не уникати прямого погляду. 4. Після короткого звернення до ОВР, треба зробити спеціальну паузу. Це особливий риторичний прийом. Інтонування і пауза сприяють засвоєнню інформації на 10-15% більше. 5. Слідкуйте, щоб розмова не була над швидкою проте й не монотонною. 6. Емоційний компонент мови вербувальника має на меті розслаблення співрозмовника. Це досягається через жарт або нескладний анекдот. 7. При кульмінації бесіди, коли озвучується вербувальна пропозиція, треба говорити впевнено, з переконанням у власній правоті. 8. Жодним чином не показувати втому або поганий настрій, небажання розмовляти тощо.

6. Закріплення оперативного контакту. Формою закріплення контакту є підписка про співробітництво. Проте це не обов'язково. Можна взяти розписку про отримання грошей. Наприклад, за царських часів розписки про отримання грошей змушували писати лише ненадійних агентів, в решті випадків у вибуткових відомостях писалась стандартна фраза (мовою оригіналу): «на известное Его Императорскому Величеству употребление». Доцільно, щоб перше оперативне повідомлення ДП написав власноруч. Довірчому помічникові надається агентурний псевдонім і повідомляється контактний телефон куратора.

7. Перевірка довірчого помічника. Перші завдання мають бути досить простими. Вони перевіряються і коригуються. Для виключення подвійної гри, підстави тощо, лояльність ДП піддається перевірочним заходам: а) вивчення діяльності ДП через оточення; б) повторна перевірка повідомлень ДП можливостями оперативного складу і негласного апарату; в) постановка завдань з добування інформації, яка вже є у куратора; г) провокування ДП інформацією, яку він не бажав би повідомляти кураторові; д) перевірка на лай-детекторі або застосуванням психоінформаційних технологій і можливостей оперативно-бойової психофармакології. Необхідно, щоб ДП знав якнайменше про плани і зміст майбутніх операцій. Для цього проводиться легендування його участі у цих операціях. Або доручається декілька рівнозначних завдань, серед яких лише одно реально бойове, решта – «холості», проте ДП не в змозі прорахувати пріоритетне завдання, тобто не прорахує і зміст провідної операції.

8. Навчання ДП. ДП необхідно постійно навчати вимогам конспірації, оперативної дисципліни, прийомам і засобам оперативно-розшукових дій, навичкам виявлення зовнішнього спостереження і «м'якого» відриву від нього, щоб агент не став жертвою власної наївності або цілеспрямованої провокації. Оперативно-психологічна підготовка є важливим моментом через те, що досвідченим агентам часом доручають самостійні вербувальні операції, особливо при внутрішньо камерних розробках або при агентурному впровадженні. Офіцеру-куратору важливо опанувати певними психотерапевтичними методами. Агент - це зрадник, як би ми його не запевняли у зворотному. Навіть коли він зраджує вбивцю – він усвідомлює, що зрадив людину, яка йому довірилась. Регулярні психотерапевтичні бесіди і сеанси полегшують стан агента, зміцнюють довірчі взаємини. Важко але важливо запевнювати ДП, що його рішення негласно працювати з правоохоронним відомством це суспільно корисна і поважна справа[14, 18].

9. Керування діяльністю ДП. В інтересах безпеки ДП оперативні зустрічі з ними необхідно проводити на конспіративних або явочних квартирах. Головний принцип – офіцер керує агентом, а не навпаки. Найкраще – коли ДП перебуває у залежному становищі, це зовсім не через приниження його гідності, а через дружню послугу, коли він особисто зобов'язаний офіцерові-куратору. У кожній конкретній парі складаються свої особливі взаємини – варіантів безліч. Щоб не страждала якість і достовірність наданої ДП інформації, треба відокремлювати особу джерела інформації від її змісту. Трапляються випадки, коли через авторитет досвідченого ДП оперативники реалізують або інформацію низької якості, або, навіть, дезінформацію. Оперативні психологи і психіатри застерігають ще проти однієї проблеми, яка відбувається з ДП. Після вступу у довірчі взаємини, з психікою таємного агента з часом відбуваються необоротні зміни: підсвідомість людини не тільки роздвоюється, а подрібнюється на окремі сегменти, вони стають автономними і некерованими. Подібна діяльність мозку формується ще в дитинстві і має шизоїдні коріння. Офіцер-куратор використовує психічні комплекси ДП, а ці комплекси є справжні невротичні розлади і формуються до 5-річного віку, коли формується особистість. Люди шизоїдного типу з дитинства відчувають себе ізгоями спільноти, самотніми і позбавленими батьківської любові. А їхні батьки дають відповідний привід – будуючи виховання на заборонах і умовностях. Дитина зростає з підсвідомим відчуттям, що любити можна лише за щось. Намагається подавити власну психіку і особистість і стати такою, якою її бажає бачити оточення, щоб заслужити повагу і любов. Формується відповідна соціальна маска. Компенсаторні механізми витрачаються, формується невроз або інша хвороба, спостерігаються зриви у вигляді «немотивованої» агресії, асоціальної або девіантної поведінки, депресії. Коли людина демонструє наполегливо свою найкрасивішість, найсексуальнішість, найрозумнішість і т.п. – це, як правило, реакції компенсації на внутрішні комплекси, коли ця людина себе такою, насправді, не вважає. Дійсно впевнена у собі людина не потребує постійно доводити собі і оточенню свою «най». Така людина самодостатня. Закомплексовані ж люди через самотність погоджуються на негласну співпрацю, щоб хоч у такий специфічний спосіб бути у пригоді, відчути свою потрібність і соціальну користь. Для такого ДП офіцер-куратор стає найближчою людиною [12]. Ситуація оперативних негласних стосунків сама вже є невротичною. На додаток людина невротичного складу автоматично виробляє невротичне ставлення до оточення. Офіцер-куратор є для невротичного ДП значущою людиною, своєрідним духовником, якому треба все розповісти відверто, що і відбувається. Офіцер-куратор мимоволі стає психоаналітиком. ДП перетворюється у емоційно залежну від оперативника людину. Це характерно для жінок з невдалим особистим життям. Виникає залежність одного з трьох типів: «небезпека», «уникання» і «тривожність». Зрозуміло, що куратор має оберегати свої джерела інформації, проявляти турботу, проте слід пам'ятати про вищесказані особливості. Межа дуже тонка. Інтимні стосунки з агентесами виключені. ДП-жінки здатні на нелогічні вчинки. Це треба враховувати. Особливості жіночої і чоловічої поведінки обумовлені фізіологією. Жінки більш емоційні, інтуїтивні. Чоловіки формально

логічні, розсудливі. Робота з ДП-жінкою має ґрунтуватися на взаємоповазі, співчутті і співучасті, насамперед, а вже потім на матеріальних засадах. Якщо жінка відчує саме таке щире ставлення до себе – кращого помічника не знайти [9-11].

10. Завершення контакту. Якщо через якісь причини співпраця з ДП стає недоцільною і безперспективною – подальші контакти з ним скасовуються. Серед основних причин: консервація ДП з «прицілом» на майбутнє; втрата актуальності інформації, професійна непридатність ДП, розкриття подвійної гри, а канал дезінформації не потрібен і т.п. За будь-яких обставин необхідно зберігати з колишнім агентом нормальні людські стосунки. Зробити це треба чемно, повністю сплатити гонорар й преміювання, подякувати за плідну роботу, навіть якщо контакт розривається через ідентифікацію подвійної гри – повідомляти про це не можна [1, 9].

Висновки:

1. Ускладнення криміногенної обстановки на сучасному етапі розвитку суспільства вимагає розробки і застосування нових і ефективних методів, прийомів і засобів оперативно-розшукової діяльності. Злочини, що вчиняються організованими угрупованнями – утаємничені і ретельно готуються за всіма правилами конспірації. Попереджувати та розкривати такі злочини лише гласними методами міліції і громадськості – сумнівно й нереально. Законодавець надає право і вимагає здійснювати систему гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів з застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів. В цих умовах ефективність діяльності оперативного працівника багато в чому залежить від уміння спілкуватися з різними категоріями громадян встановлювати та підтримувати з ними *довірчі* взаємини. За результатами опитування досвідчених оперативних працівників карного розшуку, вони при успішних довірчих взаєминах отримують достовірну оперативну інформацію від негласних співробітників (59%), добровільних конфідентів (57%) інших громадян у процесі довірчого спілкування (57%). Практично всі опитувані вказали, що для встановлення довірчих стосунків вони потребують психолого-психіатричних знань, 81% вказали потребу у навичках саморегуляції і вміння вправляти належний психологічний вплив у взаємодії з громадянами, які становлять оперативний інтерес.

2. З огляду на те, кандидати на вербування і довірчі помічники є досить специфічною категорією населення, офіцерам-розвідникам, які здійснюють агентурно-вербувальні заходи, можуть знадобитися і досить специфічні знання та навички, якими володіють спеціалісти медичного профілю: психіатри і психофізіологи. Медикам, які працюють у правоохоронних структурах і залучаються до ОРД, у свою чергу, теж корисно орієнтуватися в особливостях агентурно-оперативної роботи.

Література:

1. Агентурная работа органов внутренних дел. Общая часть: Сборник статей. – М.: ГУУР МВД СССР, – 1989. – 316 с.

2. Андросюк В.Г. О некоторых проблемах профессиональной диагностики негласных сотрудников//Проблемы оперативно-розыскной психологии. – К.: НИИРИО КВШ МВД СССР, – 1991. – С. 65-71.

3. Баранов В.В. Задачи морально-идеологической и психологической подготовки агента//Совершенствование деятельности аппаратов уголовного розыска: Мат.Всесоюз.науч.-практ.конф. – Омск: ОВШ МВД СССР. – 1979. – С. 402-411.

4. Бондарев Г.И. Тестирование привлекаемых к негласному сотрудничеству//Бюллетень по обмену опытом работы. – К.: МВД Украины, 1992. – № 108. – С. 91-94.

5. Борягин Г.М. Психологические вопросы вербовки агенты//Бюллетень по обмену опытом оперативной работы. – М.: ГУУР МВД СССР. – 1958. – С. 53-60.

6. Введение в психодиагностику: Уч. пособие для студ. сред.пед. заведений / М.К.Акимова и др. // Ред. К.М.Гуревича, Е.М.Борисовой.– М.: Изд. центр «Академия», 2007.– 192 с.

7. Голубач В.В. Психологическая диагностика личностных качеств негласных сотрудников: Учебное пособие. – К.: КВШ МВД СССР, – 1989.- 22 с.

8. Голубец В.В. Некоторые психологические аспекты деятельности агента в условиях камерной разработки // Проблемы оперативно-розыскной психологии. Межвуз.сб.научн.тр. – К.: КВШ МВД СССР, – 1991. – С. 100-105.

9. Доронин А.И. Бизнес-разведка. – М.: «Ось-89», – 2003. – 367 с.

10. Жукова Л.М. Женщина-агент. Часть 1//Сборник МВД СССР. – М.: ГУУР МВД СССР. – 1989. – № 6 (30). – С. 30-33.

11. Жукова Л.М. Женщина-агент. Часть 2//Сборник МВД СССР. – М.: ГУУР МВД СССР. – 1990. – № 3 (33). – С. 26-30.

12. Иллеш А. Тайный агент: профессия или хобби? / А. Иллеш // Известия. – 1990. – 25 августа.

13. Кондратьев Я.Ю. Психологічне забезпечення діяльності оперативних підрозділів МВС України: Монографія. – К.: НАВСУ, 1999.- 216 с.

14. Сервецкий И.В. Некоторые психологические вопросы использования внушения в агентурной работе//Проблемы оперативно-розыскной психологии. Межвуз.сб.научн.тр. – К.: КВШ МВД СССР. – 1991. – С. 88-94.

15. Сервецкий И.В., Обшалов С.В. Психологічні проблеми негласного співробітництва//Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – К.: НАВСУ, – 2002. – № 2. – Ч. 2. – С. 15-21.

16. Синилов Г.К. Психологические основы методики изучения кандидата на вербовку//Проблемы совершенствования оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел.- М.: ВНИИ МВД СССР.- 1972.- С. 18-29.

17. Федоров А.В. Содействие граждан органам, осуществляющим оперативно-розыскную деятельность / А.В. Федоров, А.В. Шахматов. – СПб.: Санкт-Петербургский ун-т МВД России, – 1999. – 118 с.

18. Чуфаровский Ю.В. Психология в оперативно-розыскной деятельности: установление и развитие контактов с субъектами заинтересованности. – М.: Право и Закон, – 1996. – 125 с.

19. Шакуров Р.Х. Об условиях оценочного воздействия на личность//Вопросы психологии. – М., – 1964. – № 2. – С. 137-146.

20. Шаров В.А. Приёмы восприятия и оценки сигналов о лицах, представляющих оперативный интерес, в ходе личного сыска. Структурно-психологический подход//Актуальные вопросы получения, оценки и использования информации в ОРД ОВД. – К.: КВШ МВД СССР. – 1986. – С. 45-54.

21. Шиенок В.П., Иванов А.В. Применение агентурного метода непосредственно оперативными работниками//Пути и средства повышения эффективности оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел. – Минск, – 1989. – С. 15.

22. Яровенко В.В. Использование специальных познаний в области психологии и психиатрии при раскрытии преступлений// Психологические аспекты оперативно-розыскной деятельности. – Омск.: НИиРИО ОВШ МВД СССР, – 1988. – С. 114-121.

ПСИХОФИЗИОЛОГИЧЕСКОЕ И ПСИХОЛОГО-ПСИХИАТРИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-ПОИСКОВЫХ МЕРОПРИЯТИЙ ВНУТРЕННЕЙ РАЗВЕДКИ. СООБЩЕНИЕ ВТОРОЕ: ИСТОЧНИКИ ИНФОРМАЦИИ

**Галдецкая Н.Д., Золотарёва Е.А., Крупская О.О.,
Сергиенко А.В., Сергиенко Т.А., Тринька И.С.**

Резюме. *Статья является логическим продолжением прежних публикаций касательно особенностей деятельности негласного оперативного состава внутренней разведки. Рассматривается одно из ведущих, сложнейших направлений информационно-поисковых мероприятий – приобретение источников информации. Оценивается роль и место в этих мероприятиях психофизиологического и психолого-психиатрического сопровождения.*

Ключевые слова: *внутренняя разведка, негласный аппарат, информационно-поисковые мероприятия, оперативно-розыскные мероприятия, источники информации, надёжность персонала, надёжность деятельности, психофизиологическое сопровождение, оперативная психология, специальная психофизиология.*

PSYCHO-PHYSIOLOGICAL, PSYCHOLOGICAL AND PSYCHIATRIC SUPPORT OF INFORMATION-SEARCH ACTIVITIES OF THE INTERNAL INTELLIGENCE. SECOND REPORT: SECRET INFORMATION SOURCE

**I. Haldetc'ka, O. Zolotariova, O. Krups'ka,
A. Sergiienko, T. Sergiienko, I. Trin'ka**

Summary. *Article is a logical continuation of the previous publications on the features of the covert operations of the internal investigation. Is considered one of the leading, most complex and risky areas of information retrieval activities - secret information source. Evaluated the role and place in the events of psychophysiological and psychological-psychiatric support.*

Keywords: *domestic intelligence, secret apparatus, rapid implementation, undercover introduction, information retrieval activities, search operations, personnel reliability, the reliability of activity, emissary source, operative source physiological support, secret information source, operational psychology, special psychophysiology.*